

ЧЕХОСЛОВАЦЬКО-УГОРСЬКА ВІЙНА 1919 РОКУ

Бердар Яна Петрівна

Ужгородський національний університет

В Угорщині на період радянського режиму випав виступ угорського уряду за захист територіальної цілісності. Угорщина не тільки змогла відхилити ультиматум Антанти, але й приступила до формування Червоної армії. Бела Кун – лідер угорських комуністів, сподівався, що Белградське перемир'я залишиться в силі, тому відмовлявся виконати вимоги ноти від 20 березня 1919 р. [Ádám, 1999, s. 221-222]. Він стверджував, що треба провести нове розмежування [Boros, 1970, s.62]. Однак Кун сподівався за допомогою новоствореної Червоної армії та Радянської Росії на організацію спільних військових операцій проти Румунії і Чехословаччини. Однак уряд В. Леніна був не готовий відправити в Угорщину війська [Pastor, 2003, s. 8].

Незважаючи на запевнення уряду про невтручання в справі Угорщини, 7 квітня чехословацький міністр оборони, лідер соціалістичної партії Клофач, після наради з головою місії Антанти генералом Сметсом, видав секретний наказ про те, щоб війська, підтягнуті до чехословацько-угорської демаркаційної лінії були приведені в бойову готовність. В наказі підкреслювалось, що чехословацькі війська повинні бути готові до вторгнення на угорську територію, яке в найближчий час буде зроблено спільно з румунською і сербською арміями [История Чехословакии, 1960, с. 61]. Через кілька днів, після виходу цього наказу, в Чехословаччині стали публікувати повідомлення про те, що угорці напали на Чехословацьку республіку, що вони вбивають чехословацьких громадян і т.д. Чеська і словацька буржуазія всіляко намагалась протидіяти проникненню неправдивих свідчень з Словацької Угорщини в Словаччину [Марьина, 1959, с. 344].

16 квітня 1919 р. почалась румунська інтервенція в Угорщину з метою просування на лінію р. Тиса. Чехословацька армія приєдналась до румунської тільки 27 квітня 1919 р. Вона рушила на Мішкольц і просунулась на південь Підкарпатської Русі до Чопа й Мукачева.

Прихід до влади комуністів у Будапешті чехи використали на власну користь. 9 травня 1919 р. Е. Бенеш проінформував Т.Г. Масарика про прийняття остаточного рішення щодо кордонів між Чехословацькою республікою та Угорщиною. Відповідальність за дотримання кордонів покладалось на учасників Паризької мирної конференції. Так і не отримавши відповідь Антанти, затриману у Відні, 10 травня 1919 р. угорське військо почало контрнаступ проти румунів. Після цього Угорська радянська республіка стала розглядатися як «агресор», і запрошення на Паризьку мирну конференцію втратило силу [Romsics, 2006, s. 136-137].

Навесні 1919 р. на території Словаччини рівень проугорської пропаганди значно зріс. Пропаганда була орієнтована в двох напрямках: 1) агітація за незалежність Словаччини; 2) агітація за роз'єднання словацьких районів з

Угорщиною. Античеську пропаганду поширювали католицькі єпископи та робітники старої адміністрації. їх діяльність була сконцентрована на розповсюдженні листівок з аеропланів або роздаванні їх та памфлетів перехожим.

20 травня 1919 р. Червона армія Угорської радянської республіки почала контрнаступ проти чехословацьких військ. Угорський наступ проходив успішно і розгорнувся в 3 напрямках: на Мішкольц-Кошице, на Лученець і на Левіци. До кінця травня 1919 р. Червона армія зайняла Східну Словаччину. Паралельно в структурах Угорської комуністичної партії почав розроблятися план створення суверенного радянського режиму в Словаччині [Đurišin 2010, s. 378].

Чехословацька дипломатія спробувала використувати угорський наступ в Словаччині для виправдання нових територіальних претензій. 5 червня 1919 р. Масарик запропонував Бенешу узгодити на Паризькій мирній конференції окупацію правого берега Дунаю між Братиславою і Комарно і перенесення лінії демаркації до м. Вац, що знаходиться всього в 30 км від Будапешту. Масарик навіть розглядав варіант тимчасового заняття Будапешту і вважав актуальним знову підняти перед Паризькою мирною конференцією проект «слов'янського коридору» [Dejmek, 2001, s. 346, 352-353].

13 червня 1919 р. Верховна Рада Паризької мирної конференції направила ноту Чехословаччині і Румунії з описом остаточної лінії демаркації в Угорщині. Нота уповноважувала чехословаків зайняти Підкарпатську Русь.

16 червня 1919 р. Бела Кун повідомив Антанті і Чехословацькій республіці про початок виведення угорських військ зі Словаччини. Проте бої між арміями Чехословацької республіки і Угорської радянської республіки тривали. Обидві сторони звинувачували один одного у невиконанні перемир'я і не бажали складати зброю [Dejmek, Kolář, 2001, s.374, 379]. Тільки 24 червня 1919 р. Кун дав остаточний наказ угорським військам покинути територію Словаччини [Ádám, 1999, s. 322-323].

У день передбачуваного початку евакуації Червоної Армії з Чехословацької республіки, 16 червня 1919 р. в Пряшеві була проголошена Словацька Радянська Республіка (СРР), яка оголосила про свою орієнтацію на радянські режими в Росії та Угорщині [Đurišin, 2010, s. 380-381]. Серед словацьких комуністів існувала думка встановити комуністичний режим на території всієї Чехословаччини. Проте евакуація угорських військ призвела до падіння Словацької Радянської Республіки, чий уряд покинув територію Словаччини разом з останніми частинами угорської Червоної Армії 1 липня 1919 р. Говорячи про правові відносини між Словацькою Радянською Республікою та Угорською радянською республікою, слід відзначити, що Угорщина визнавала незалежність Радянської Словаччини, оскільки в прийнятій 29 червня 1919 р. конституції Угорської радянської республіки, крім русинської і німецької автономії, Словаччина як окрема область не згадувалась [Pastor, 2003, s. 7].

Тим часом продовжував тривати наступ румунської армії вглиб Угорщини. Передбачаючи військовий колапс радянського режиму 1 серпня 1919 р. уряд Куна подав у відставку, передавши владу соціал-демократам, яких очолив Д.

Пейдль. У Празі вітали вихід комуністів з політичної сцени Угорщини. Прем'єр-міністр ЧСР В. Тусар, зустрівшись з угорським посланником Крейчі, передав йому, що в разі стабілізації влади соціалістів і зміцнення республіканського режиму в Угорщині ЧСР буде готова встановити з нею дружні дипломатичні і економічні відносини. Однак ЧСР, користуючись «угорським хаосом», ввела свої війська в Шальготар'ян, порушивши таким чином демаркаційну лінію від 13 червня 1919 р., що викликало нове невдоволення Паризької мирної конференції [Ádám, 2004, s. 62-63].

Таким чином угорська спроба силового опору натиску Антанти зазнала краху. В результаті боїв в травні-серпні 1919 р. Румунія зайняла центральну частину Угорщини, а Чехословаччина окупувала Підкарпатську Русь.

Список використаних джерел

1. Ádám M. Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről (1918–1919). K. I. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1999. – 395 s.
2. Boros F. Magyar-Csehszlovak kapcsolatok 1918–1921-ben. – Budapest: Akademia. – 1970. – 330 s.
3. Dejmek J., Kolář Fr. Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920. Svazek I (listopad 1918 - červen 1919). – Praha, 2001. – 390 s.
4. Ďurišin M. K otázke štátoprávneho postavenia Slovenskej Republiky Rád v roku 1919// Annales Historici Presovienses. 2010. – №9. – S. 283–306.
5. Pastor P. Major trends in Hungarian Foreign Policy from the Collapse of the Monarchy to the Peace Treaty of Trianon// Hungarian studies. – 2003. –17. (1). – S. 3–12.
6. Romsics I. Trianonská mierová zmluva. – Bratislava: Kalligram, 2006. – 240 s.
7. История Чехословакии / под ред. И. Н. Мельниковой. В 3-х томах. Т. 3. Буржуазная Чехословацкая республика. Народы Чехословакии в годы второй мировой войны. – Москва: Изд-во АН СССР, 1960. – 662 с.
8. Марьина В., 1959. Великая Октябрьская социалистическая революция и развитие революционного движения в Словакии в 1918–20 гг. // Из истории революц. движения народов Чехословакии: сборник статей. – Москва: Изд-во АН СССР. – С. 307-387.